

Koninklijke Commissie voor Geschiedenis

Jaarverslag 2002

De Commissie heeft vergaderd op 9 maart, 29 juni, 12 oktober en 14 december. Haar Bureau kwam op dezelfde data bijeen.

De Commissie werd beproefd door het overlijden, op 16 november 2002, van een van haar leden, Adriaan-E. Verhulst. Deze confrater heeft zowel in het publieke leven als binnen de universitaire wereld veelzijdige verantwoordelijkheden gedragen. Hij zetelde in de Commissie sedert 1965 en trad van 1980 tot 1984 op als haar voorzitter. Hij heeft zich onderscheiden door talrijke internationaal gawaardeerde wetenschappelijke werken van hoog gehalte. In de schoot van de Commissie vielen de grote eruditie en de uitzonderlijke nauwgezetheid op van de deze eminente tekstuitgever. Dat was het geval voor zijn bijdragen in onze *Handelingen*. Dat was nog meer zo voor de onafgewerkte editie van de akten van de graaf van Vlaanderen, Filips van de Elzas (1168-1177). Dit werk zal worden voortgezet door onze consoror, Mevrouw Thérèse de Hemptinne, die reeds co-editor was van de verschenen delen. De Commissie was door verscheidene leden vertegenwoordigd op de rouwplechtigheid. Aan de overledene werd eveneens hulde gebracht tijdens de zitting van de Commissie van 14 december.

Onze confraters Jean-Louis Kupper en Ludo Milis hebben op 1 januari de functies van respectievelijk voorzitter en ondervoorzitter opgenomen, waarvoor ze overeenkomstig ons reglement in 2001 waren verkozen.

Trouw aan de zending die haar sedert 1834 werd toevertrouwd, heeft de Commissie de editie van teksten met betrekking tot onze nationale geschiedenis voortgezet. Als langetermijnwerk onderging deze opdracht heel wat veranderingen. De Commissie heeft zich vanzelfsprekend aangepast aan de algemene ontwikkeling van de methodologie en de belangstellingspunten van de historische wetenschap. Haar leden hebben anderzijds vaak de rol vervuld van initiator en gids in dat vlak. Het is geen overdrijving te beweren dat de Commissie meer dan eens voorloper was binnen de geschiedwetenschap ; de chronologische lijst van haar publicaties legt daarvan getuigenis af. Die lijst telt thans 221 titels, slaande op alle tijdvakken van de geschiedenis. De catalogus wordt regelmatig bijgehouden op de website van de Commissie (www.kbr.be/crh-kcg). Zoals dit elektronisch adres het aantoont, heeft onze Commissie resoluut gekozen voor de modernste communicatievormen. Weliswaar heeft zij niet afgezien van het drukken op papier van al haar werken, toch heeft ze de gedigitaliseerde vorm niet verwaarloosd ; die gaat ongetwijfeld grotere ontwikkelingen tegemoet. Thans wordt met open geest de opportuniteit van een keuze tussen beide vormen afgewogen, zonder dat daarbij onvoorzichtig zal te werk gegaan worden.

Vanwege de overvloed aan historische documentatie dringt zich een selectie op bij de keuze van edities. Ook de budgettaire druk dwingt ons daartoe. Uitgaande van haar interne criteria, is de Commissie erom bekommerd, nieuwe wegen te bevoorrechten. Ze spant zich in om in de eerste plaats weinig bekende documenten uit te geven die, vanwege hun aard, de typologie van de bronnen verruimen. Evenzo spant de Commissie, die openstaat voor de huidige stromingen binnen de geschiedwetenschap, in België en in het buitenland, zich in, om uit meer klassieke bronnen nieuwe perspectieven te halen.

De uitslagen van deze aanpak krijgen vorm in een geheel van projecten, die natuurlijk uitmonden in de uitgaven van onze verschillende reeksen. Die boeken en artikelen zijn de vrucht van de inzet van de Commissieleden of van vrije medewerkers die hun mededelingen aan de leden voorleggen. Ondernemingen van een zekere omvang vragen soms om een beroep op wetenschappelijke medewerkers, wier werkzaamheden verlopen onder het toezicht van de Commissie en die vergoed moeten worden. De waaier van deze opzoekingen, die zich vaak over verscheidene jaren uitstrekken, behoort beperkt te blijven ; dit houdt verband met hun noodzakelijke financiering met het oog op afwerking binnen een redelijke termijn. Naast het beroep op partnerschap en mecenaat – een steeds moeilijker zaak – blijven de aan de Commissie toegekende budgettaire middelen onmisbaar voor de voortzetting van die politiek en voor de financiering van haar onderzoeksresultaten.

Het overzicht van de lopende en komende activiteiten verduidelijkt de bekommernis om de verschillende tijdvakken van de nationale geschiedenis aan bod te laten komen. Het illustreert tevens de bijzondere bezorgdheid om de hedendaagse geschiedenis niet te verwaarlozen.

- Vandaar dat Mw. Alla Namazova, hoofd van de moderne afdeling van het Instituut voor Universele Geschiedenis van de Academie van Wetenschappen van Rusland, het manuscript heeft ingediend van de *Guide des documents relatifs à l'histoire de la Belgique conservés dans les archives des institutions publiques de Russie*. Dit werkinstrument, dat op meer slaat dan de uit Rusland teruggekeerde archieven, zal tot de herontdekking daarvan bijdragen, in afwachting van een gedetailleerde inventaris van laatstgenoemde documenten. Na zorgvuldig nazicht door Mw. Françoise Thomas, licentiate geschiedenis en wetenschappelijk medewerkster bij de Académie royale de Belgique, wordt de tekst thans, volgens de gebruikelijke gang van zaken, voorgelegd aan vier Commissieleden. Voorts wordt, volgens dezelfde regel, het omvangrijke *Journal* (jaren 1830 en 1855-1880) van baron Michel-Edmond de Selys-Longchamps, senator, natuurwetenschapper en academielid aan een onderzoek onderworpen. Diens aantekeningen, bestemd voor persoonlijk gebruik, getuigen van de levenswijze van hun auteur en de toenmalige aristocratie. Bovendien staat dit ongewone document vol gegevens over het politieke, economische, sociale, godsdienstige en wetenschappelijke leven..
- Dhr. Jo Tollebeek, professor aan de K.U.Leuven, bereidt de editie voor van de briefwisseling, uit de jaren 1888-1908, tussen historicus Paul Fredericq, professor aan de Rijksuniversiteit Gent, en de Amerikaanse mediëvist Henry Charles Lea.
- Van zijn kant legt dhr. Dirk Luyten de laatste hand aan de editie van de notities van het Alexandre Galopin-Comité (1940-1944), bewaard in de archieven van de Generale Maatschappij. Het manuscript zou in de loop van 2003 worden ingediend. Voorts is er het gemeenschappelijk project van onze Commissie en het AMSAB (Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging) te Gent, voor een elektronische editie van de verslagen van het Bureau en de Algemene Raad van de Belgische Werkleden Partij (1894-1940) ; die zal, voorzien van een index, een moeilijk toegankelijke eersterangsbron voor een breder publiek openstellen. Een

conventie is in de maak en de afronding van het project wordt thans voor 2005 in het vooruitzicht gesteld.

- De bronnen voor de meest recente geschiedenis genieten eveneens de aandacht van de Commissie. Hierbij stelt zich een fundamentele vraag, waarover discussie aan de gang is, over de veeleisendheid en behoedzaamheid van de wetenschapper, die voor een bijzonder moeilijke taak staat en toch aan de gewettigde verwachting van het publiek wil tegemoetkomen. Zonder in dat geval uit de tijdsafstand voordeel te putten, moet de onderzoeker erop letten, geheel onpartijdig de historische waarheid te achterhalen. Voor dat doel echter beschikt hij slechts over onvolledige of zelfs partijdige getuigenissen. Zowel de onderzoeker als de bronnen lopen gevaar slachtoffer te worden van een door de druk van de actualiteit beïnvloede zienswijze. De noodzakelijke historisch-kritische aanpak wordt daarbij een netelige aangelegenheid ; haar mogelijke broosheid zwaar te wegen op de wetenschappelijke waarde van het eindproduct.
- Bij het lopend onderzoek past het, de voortzetting te vermelden van de *Thesaurus Diplomaticus* (gewoonlijk “Nieuwe Wauters” genoemd). Dit gedigitaliseerd repertorium van uitgegeven en onuitgegeven, in Belgische en buitenlandse archiefdepots bewaarde, charters met betrekking tot de oude Zuidelijke Nederlanden, vervolledigt en vernieuwt heel en al de oude negentiende-eeuwse versie. Ze is vrucht van een samenwerking met het Nationaal Comité van het Middeleeuws-Latijnse Woordenboek, met dhr. Paul Tombeur, emeritus professor van de Université catholique de Louvain, en met onze confrater Walter Prevenier, emeritus professor van de Universiteit Gent ; dhr. Philippe Demonty, wetenschappelijk medewerker bij de Commissie, leidt de opzoeken onder haar toezicht. Een eerste CD-Rom, uitvoerig voorgesteld in het verslag van het jaar 1999, werd bijzonder gunstig onthaald door de Belgische en buitenlandse wetenschappelijke kringen. Zo heeft het Atelier de recherche et d’études de textes médiévaux (ARTEM) van de Universiteit van Nancy II de methodologie overgenomen. Huidige doelstelling is, de depouillering tot het jaar 1250 verder te zetten. Het documentaire gedeelte telt thans 15.812 analyses en de bibliografie bij de notities 3.225 titels. Zonder de publicatie van een vervolledigde nieuwe CD-Rom af te wachten, wordt de Commissie nu reeds verzocht, om de gegevens in hun recentste vorm te mogen raadplegen. Zo heeft Mw. Ulrike Seif, professor aan de Universiteit van Passau, daarvoor toelating gevraagd en gekregen, en kan ze haar opzoeken over de invloed van het kerkelijk recht op de middeleeuwse testamenten voortzetten.
- De andere projecten lopen verder volgens het voorziene tijdschema.
 - Professor Alain Dierkens (Université libre de Bruxelles) leidt de editie van de akten van de graven van Leuven en hertogen van Brabant (tot 1190). Het manuscript mag tegen eind 2004 verwacht worden.
 - Dhr. Alain Marchandisse, bevoegd verklaard navorser van het FNRS aan de Universiteit Luik, werkt verder aan het cartularium van de abdij van Aulne.
 - Vanwege het overlijden van de onze betreunde confrater A.-E. Verhulst, wordt de editie van de charters van de graaf van Vlaanderen Filips van de Elzas (1168-1177) – deel II van het tweede gedeelte kwam vorig jaar van de pers -, zoals reeds meegedeeld, voortgezet onder leiding van consoror

- Thérèse de Hemptinne. Ze werkt deel III af met de hulp van Mw. Lieve De Mey.
- De door Bryce en Mary Lyon drukklare tekst *The Wardrobe Book of 1296-1297 : A Financial and Logistical Record of Edward I's 1297 Autumn Campaign in Flanders Against Philip IV of France* zal in 2003 als boek worden uitgegeven.
 - De indiening van het definitive manuscript van Mw. Véronique Lambert, *De Oorkonden van het Sint-Donatianskapittel te Brugge* wordt onverwijld ingewacht. Om van bepaalde soms oude maar nog steeds actuele publicaties optimaal gebruik te kunnen maken, heeft de Commissie ze voorzien van indices van personen en plaatsnamen. Ze heeft gebruik kunnen maken van een toelage van de stad Brugge en de provincie West-Vlaanderen om een index te maken bij de rekeningen van de stad Brugge (1302-1319) ; dit werk loopt nog steeds en werd toevertrouwd aan Mw. Katrien Vandewoude.
 - Dhr. Stijn Meersseman heeft een index bij het *Recueil de documents de l'industrie drapière en Flandre* op zich genomen ; een derde van date werk werd reeds verwezenlijkt.
- De lijst van publicaties van de Commissie werd verrijkt met een nieuw deel in de verzameling in –8°:
 - David Guillardian, *L'obituaire des grands chanoines du chapitre Sainte-Gudule de Bruxelles (1506)*, 307 pages Deze studie bevestigt het belang en de rijkdom van de necrologische bronnen. Het Brussels document heeft duidelijk een boekhoudkundige bestemming (naam, bedrag van de rente, schuldenaar, aanslag). Het vermeldt 570 obits waarvan de oudste teruggaan tot de elfde eeuw. Behalve het belang van deze editie voor de kerkelijke geschiedenis, getuigt ze op een interessante wijze van het sociaal gedrag en de mentaliteit in de Brusselse regio ; de uitstraling van het kapittel blijkt inderdaad geografisch beperkt te zijn. Ten slotte geeft die tekst nuttig basismateriaal voor de plaatstelijke antroponymie en toponymie.
 - Technische moeilijkheden hebben belet dat het werk van Godfried Croenen, *De oorkonden van de familie Berthout (1212-1425)*, LXXXII-485 blz. (Verzameling in-4°) tijdig van de pers kwam. Het zal in de loop van 2003 verschijnen. Het gaat om een voorbeeldig en omvangrijk werk van wedersamenstelling van een uitzonderlijk zeldzaam archief van een heerlijke familie. Het aan dit belangrijk Brabants geslacht gewijd dossier belicht op een veelbetekenende wijze de politieke, economische en sociale geschiedenis van de adel der oude Nederlanden in de Middeleeuwen. Het verrijkt ons inzicht omtrent de toenmalige testamentaire beschikkingen en huwelijksovereenkomsten. Bovendien vormt dit dossier een merkwaardige bijdrage aan onze kennis van de diplomatische technieken (minuten, chirografen, enz.).
 - Om de vraag ernaar te voldoen, werd het zeer gezochte maar uitgeputte werk van E.I. Strubbe en L. Voet, *De chronologie van de Middeleeuwen en de Moderne Tijden in de Nederlanden* (1960) in beperkte oplage anastatisch herdrukt. Een medewerker van de Commissie kreeg de opdracht dat werkinstrument met een lijst van corrigenda en addenda bij te stellen.

- **Het deel CLXVII, 2001, aflev. 1-4 van de *Handelingen*** is van de pers gekomen. Behalve het administratieve gedeelte bevat het twee artikels, samen goed voor 306 bladzijden.
 - Claude Bruneel kijkt het dossier in van de politieke opvattingen van de nationale ambtenaren in dienst bij de regering van de Oostenrijkse Nederlanden : *Le personnel de la Chambre des comptes des Pays-Bas à la Révolution Belgique (1787-1792)*. De verslagen van Dominique de Locher, de Weense voorzitter van die Rekenkamer, en een lijst van personeelsleden met bijhorende commentaren, opgesteld door leiders van de Revolutie, maken het mogelijk de opvattingen en houdingen van elke agent te achterhalen. Die bronnen laten eveneens toe het klimaat aan te voelen dat sedert de eerste onlusten in 1787 tot aan de Restauratie van het Oostenrijks bewind in hun bureaus heerste. Ze werpen verder licht op de toestand van verlatenheid waarin zich in die jaren het personeel bevond, overgelaten aan zichzelf en zonder bestaansmiddelen sedert de vlucht van de regering in december 1789. De documentatie laat ten slotte toe, de ontwikkeling te volgen van de beginselen en de toepassingsmodaliteiten van de politiek van reïntegratie, die vanaf januari 1791 van kracht waren.
 - Met als titel *Revenant et exorcisme à Liège. Quête de reliques en Sardaigne (1634-1652)*, geeft Philippe George ons een rijke en schilderachtige kijk op de godsdienstige mentaliteit in het Land van Luik ten tijde van de Contra-Reformatie. De auteur vraagt aandacht voor het verderleven van typisch middeleeuwse gebruiken, zoals uit het hiernamaals teruggekeerden, bedevaarten of zoektochten naar relikwieën. Deze laatste worden naar de bisschopsstad gebracht na een eindeloze rondreis van tien jaar met gevaren van zeer verschillende aard ; daarvan waren een gevangenneming door de Turken, gevolgd door een opsluiting gedurende 75 dagen in Tunis niet de minste.

- Voor de *Handelingen* van 2002 viel de keuze op drie artikels. Die zijn van de hand van
 - Philippe Desmette (*Entre Rome et Flobecq : la Confrérie du Saint-Nom de Jésus de Soignies en 1581*) ;
 - Jean-François Nieuws (*Un exemple précoce de répertoire féodal : le livre des fiefs de la châtellenie d'Encre (nord de la France, ca 1245)*) ;
 - Rob Weckx, (*De Diestse schepenakten van 1265 tot 1306, toebehorend aan het Stadsarchief te Diest*).

Op Europees vlak is de Commissie geassocieerd met een groots opgevatte onderneming, de Monumenta Palaeographica Medii Aevi, gepatroneerd door de Internationale Academische Unie.

Onze ondervoorzitter, Ludo Milis, draagt zoals in het verleden, met Mw. Véronique Lambert, bij tot de voortgang van het werk aan het Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi ('Nieuwe Potthast').

De secretaris-penningmeester, Claude Bruneel, heeft in Rome de Commissie vertegenwoordigd op het colloquium ingericht in de Academia Belgica ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van het Belgisch Historisch Instituut. Onze confrater Ludo Milis, oud-

voorzitter van dat Instituut, leidde er een rondetafelgesprek, gevoerd door vertegenwoordigers van verschillende nationale instituten, over de rol en de toekomst van dat soort instellingen.

De Commissie heeft er steeds op gelet, zorg te dragen voor een zo breed mogelijke verspreiding van haar werken, zowel in België als in het buitenland. De opening in 2001 van een website (Frans, Nederlands, Engels) sluit daar helemaal bij aan. Naast administratieve en geschiedkundige inlichtingen over ons genootschap, bevat het een volledige en verluchte catalogus van de uitgegeven werken. De meest recente krijgen een samenvatting. De raadpleging wordt vergemakkelijkt door opvragingsmogelijkheden voor auteursnamen, onderdelen van titels, sleutelwoorden. De gunstige uitwerking werd meteen duidelijk aan de hand van het aantal bestellingen. Die vermeerdering heeft ook te maken met een nieuwe politiek. Immers, vanwege onvoldoende gunstige uitslagen door de firma Brepols, heeft de Commissie beslist, vanaf januari 2002 zelf voor de verspreiding van haar wetenschappelijke productie in te staan. Een administratief medewerker van de Académie royale de Belgique, dhr. Luc Moreau, heeft die taak op zich genomen en vervult ze met veel ijver en dynamisme. Zijn inzet en geregeld beheer meteen de verhoopte resultaten opgeleverd.